

Motion till riksdagen 2013/14: MJ506

av **Helena Leander m.fl. (MP)**

Levande skogar

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att långsiktigt skydda 17 procent av den produktiva skogen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att omgående skydda skogliga värdekärnor mot avverkning och andra åtgärder som kan skada dem.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa ett temporärt intensifieringsmoratorium i skogsbruket.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att minska nyetablering och utveckla en strategi för riskhantering av invasiva främmande trädslag i skogsbruket.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om åtgärder för att gynna blandskog.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att öka kunskapen om skogens sociala värden.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en särskild satsning på tätortsnära och bostadsnära skog.

Inledning

Levande skogar är ett av de fjorton av sexton miljömål som Naturvårdsverket bedömer att vi kommer att missa med nuvarande politik. I sin senaste miljömålsuppföljning skriver verket: ”Den totala förekomsten av värdefulla skogsmiljöer med i dag beslutade eller planerade styrmedel kommer att vara för liten år 2020 för att en gynnsam bevarandestatus av alla skogsberoende arter ska kunna uppnås. Fortfarande minskar tillgången på vissa miljöer och för andra är återväxten långsam trots förbättrade förutsättningar i form av återställningsåtgärder och skydd. Nivån på hänsyn är för låg för att kulturmil-

Fel! Okänt namn på

jöer och sociala värden ska kunna anses värnade så som Miljökvalitetsmålet anger.” Verket kan inte se någon tydlig riktning för utvecklingen i miljön.

Vi har i tidigare motioner (senast 2012/13:MJ450) framfört en rad förslag för att förbättra måluppfyllelsen i skogspolitiken, förslag som vi inte ska upprepa här. Utvecklingen det senaste året, inte minst i form av Miljömålsberedningens markanvändningsstrategi, har dock aktualiserat ett antal nya frågor.

Miljömålsberedningens misslyckande

Att nå målet Levande skogar är en utmaning som kräver mer än puts på ytan. Tyvärr lyckades inte Miljömålsberedningen i sitt förslag till strategi för hållbar markanvändning leverera mycket mer än just det. Riksdagen och regeringen kan därför inte längre gömma sig bakom Miljömålsberedningen, utan det är dags att fatta de beslut som krävs för att vi ska kunna nå miljömålet Levande skogar och de andra miljömål som berörs av skogsbruket.

Menar vi allvar med miljömålen behöver betydligt större arealer av den produktiva skogen skyddas. Det är i den produktiva skogen som flertalet av de hotade arterna finns, men trots detta är produktiv skog markant underrepresenterad när det gäller skydd. Forskare anger som riktvärde att 15–30 procent av naturliga livsmiljöer behöver bevaras för att hotade arter ska överleva. Detta speglas väl av mål 11 i Nagoyaöverenskommelsen om att 17 procent av landytan, särskilt områden av stor betydelse för biologisk mångfald och ekosystemtjänster, ska skyddas genom effektivt och rättvist förvaldade, ekologiskt representativa och väl förbundna system av reservat och andra effektiva områdesbaserade naturskyddsåtgärder, integrerade i omgivande landskap.

Också enligt tidigare bedömningar från myndigheter, miljömålsråd och forskare så behöver skyddstakten öka väsentligt om vi ska kunna bevara de sista spillorna av naturskog i Sverige och de arter som är beroende av dessa miljöer. Att återskapa livsmiljöerna efter en slutavverkning av en naturskog som aldrig tidigare kalavverkats tar oerhört lång tid. Det är alltså betydligt enklare att spara kvarvarande naturskogar än att försöka återskapa livsmiljöerna i efterhand. Arbetet med att skydda skog bör därför i ett första skede prioriteras till att skydda kvarvarande områden med höga naturvärden, i första hand oskyddade värdekärnor nedan gränsen för fjällnära skog. Dessa uppskattas idag till cirka 840 000 ha. Här har både formellt skydd och frivilliga avsättningar en roll att spela, under förutsättningar att de frivilliga avsättningarna når upp till kraven i Nagoyaöverenskommelsen vad gäller kvalitet, transparens och långsiktighet. För att nå upp till ett 17-procentigt skydd av den produktiva skogen kommer vi på sikt också att behöva restaurera områden med potential att utveckla höga naturvärden. I det fallet handlar det dock inte om att akut stoppa mer eller mindre irreversibla förluster av livsmiljöer, varför detta kan komma i ett andra skede. Det innebär dock inte att angelägna skötselåtgärder för att bevara arter som t ex är beroende av brand och andra åtgärder ska anstå.

Även om takten och fördelningen mellan privat och offentligt skydd kan diskuteras så bör målsättningen vara att skydda 17 procent av den produktiva skogen. Att skydda och restaurera stora arealer skog kommer naturligtvis inte att vara gratis. I enlighet med förorenaren betalar-principen kan olika typer av naturvårdsavgifter övervägas, liksom olika ekonomiska styrmedel för att minska efterfrågan på skogsprodukter som papper. Det senare skulle möjliggöra viss minskad avverkning i Sverige utan att öka vår miljöpåverkan utomlands.

Inte heller när det gäller skogsvårdslagstiftningen är de förändringar som Miljömålsberedningen föreslår tillräckliga för att nå miljömålen – särskilt inte om beredningen menar att obefintliga ambitioner när det gäller skydd av skog ska kompenseras genom ökad hänsyn i den brukade skogen. Det är visserligen positivt att beredningen lägger fram vissa förslag för att undanröja hinder för hyggesfritt skogsbruk, men andra viktiga frågor som restriktioner mot ohållbara skogsbruksmetoder som till exempel stubbrytning berörs inte alls. Om den svenska skogsbruksmodellens ”frihet under ansvar” inte ska bli ”frihet utan ansvar” måste grundnivån på naturhänsyn i lagen höjas, sanktionsmöjligheterna blir tydliga och kännbara samt Skogsstyrelsen ges tillräckliga resurser för granskning och tillsyn.

Då Miljömålsberedningen inte lyckats leverera förslag som leder till att miljömålen nås behövs en större, förutsättningslös översyn av skogsvårdslagstiftningen utifrån vad som krävs för att klara miljömålen, liksom våra åtaganden enligt art- och habitatdirektivet och Århuskonventionen. Översynen bör omfatta såväl innehåll som struktur – till exempel bör övervägas om skogsfrågorna ska inrymmas under miljöbalken. Översynen bör analysera balansen mellan miljö- och produktionsmålet och inte rygga för den större frågan om vilket ansvar skogsnäringen själv har för att anpassa brukandet för att undvika miljöskador i enlighet med förorenaren betalar-principen och när samhällets krav blir så omfattande att markägaren inte utan ersättning ska behöva tåla dem.

Hejda irreversibla förluster

Medan skogspolitiken utreds fortskrider utvecklingen, tyvärr inte alltid åt rätt håll. I väntan på en ny skogspolitik kan det finnas anledning för mer akuta åtgärder för att hejda irreversibla förluster. Till att börja med bör alla befintliga skogliga värdekärnor skyddas mot avverkning och andra åtgärder som kan skada dem. För att säkerställa detta också praktiken behöver Skogsstyrelsen regelmässigt göra fältbesök på all skog äldre än 100 år som anmäls för avverkning.

Fel! Okänt namn

Intensifieringsmoratorium

En annan åtgärd i väntan på en långsiktigt hållbar skogspolitik är ett intensifieringsmoratorium. Det finns tydliga tecken på intensifiering av det svenska skogsbruket för att öka tillgången av skogsråvara till papper, konstruktionsvirke, bränslen och andra produkter. Skogen är en förnybar resurs och kan spela en viktig roll i klimatarbetet. Samtidigt riskerar intensifieringens metoder att ytterligare försämra tillståndet för den biologiska mångfalden och andra värden i skogen men även minska skogens motståndskraft mot klimatförändringarna, och i förlängningen skogens förmåga till förnyelse. Ökad variation i skogen kan också leda till fler ekosystemtjänster, medan ett ökat inslag av exempelvis främmande trädslag kan leda till minskad motståndskraft mot exempelvis vind och snö.

Intensifieringen får stora negativa konsekvenser för redan hotade men också vanliga arter i våra skogar. Planteringarna av det främmande trädslaget contortatall kan ses som ett storskaligt ekologiskt experiment där vi i dag inte kan förutsäga hur en sannolik ökad självspredning kommer slå mot den inhemska biologiska mångfalden. Dikesrensning och skyddsdikning ökar i syfte att få träden att växa snabbare. Detta påverkar både flora och fauna, men även dikens negativa effekt på vattendragen är väldokumenterade. Ett intensivare skogsbruk ökar generellt risken för att vattenkvaliteten i våra vattendrag försämras genom ökat läckage av partiklar, tungmetaller och närsalter. Stubbrytning används för att öka produktionen av biobränsle, samtidigt som vedskalbaggar och andra insekter som lever i stubbarna försvinner. Klonskogsbruket skapar en mer utsatt skog när den genetiska variationen i skogen minskar.

Samtidigt som en intensifiering av skogsbruket redan sker, finns starka krafter som vill öppna för ett ännu intensivare skogsbruk. I dag finns uppenbara svagheter i regelverk och styrmedel för att kunna styra och begränsa de negativa effekterna av ett intensivt brukande av våra skogar.

Det bör därför införas ett moratorium för intensifiering av det svenska skogsbruket. Detta innebär bland annat förbud mot stubbrytning, ytterligare plantering av främmande trädslag, klonskogsbruk, dikesrensning samt intensivare gödslingsregimer.

Invasiva främmande trädslag

Frågan om invasiva trädslag är en del av ett intensifieringsmoratorium som förtjänar lite extra uppmärksamhet. Invasiva främmande arter är ett av de största globala hoten mot biologisk mångfald. Genom FN:s konvention om biologisk mångfald (CBD) har Sverige förbundit sig att följa beslutet att kontrollera, eliminera eller hindra införseln av de främmande arter som hotar inhemska ekosystem, livsmiljöer eller arter.

I Sverige har olika främmande trädslag provats, men det finns bara ett exempel på introduktion av ett främmande trädslag i större skala: den nordame-

rikanska contortatall (Pinus contorta). I dag finns drygt en halv miljon hektar contortaskogar i Sverige. Det motsvarar ungefär 4 procent av skogsarealen i norra delen av Sverige. I delar av Norrlands inland är mer än 10 procent av arealen beskogad med contortatall. Den största etableringen skedde under 1970- och 80-talen men på senare år har intresset ökat på nytt. Nyplantering av contorta har tredubblats mellan 2006–2012.

Naturvårdsverket klassar arten som invasiv baserat på CBD-definitioner. Contortabestånd är biologiskt fattiga bestånd, och contortatall har visat sig ha stor förmåga att sprida sig spontant i våra skogar. Huvuddelen av den spontana spridningen sker nära befintliga bestånd, men spridningsavstånd på flera kilometer förekommer. Den etablerar sig framförallt på störda och öppna ytor. Även om det rör sig om en bråkdel av det totala antalet etableringar är det sådan långväga spridning som avgör artens potential att kolonisera nya områden. Efter 10–15 år kan vildspridda träd i sin tur börja fungera som spridningskällor. I stora delar av Norrland har planterade contortabestånd i dag en sådan utbredning i landskapet att arten nästan säkert spontant kommer att kolonisera lämpliga miljöer i landskapet inom några decennier. Det är rimligt att anta att förändringar av trädslagssammansättningen på landskapsnivå får långtgående konsekvenser för den biologiska mångfalden.

Vid sidan av ökad användning av contortatall visar skogsbruket i dag intresse för en rad andra främmande trädslag, däribland svartgran, sitkagran och douglasgran. Erfarenheterna av och kunskapen om dessa arter är i jämförelse med contortatall mycket begränsad och inga miljöanalyser är gjorda för dessa arter. Generellt kan sägas att introduktion av främmande arter nästan alltid fått oväntade konsekvenser, och att det ofta tar flera decennier efter en storskalig introduktion innan konsekvenserna blir tydliga. Svartgran och sitkagran tillhör samma släkte som vår gran, och riskbilden när det gäller parasiter bör därför motsvara den som gäller för contortatall i förhållande till svensk tall. Sitkagran och douglasgran har en kombination av egenskaper som kännetecknar invasiva barrskogsarter: de har god spridningsförmåga, sätter frön tidigt och det är tätt mellan goda fröar.

Det behövs en strategi för att begränsa skadeeffekterna och riskerna med befintliga planteringar av contortatall och andra främmande trädslag. Vidare bör Skogsstyrelsen identifiera kvarvarande större skogsområden i Norrland utan contortatall och sätta in åtgärder för att förhindra spridning till sådana områden. Avverkning av contortabestånd i från spridningssynpunkt särskilt olämpliga lägen, samt övervakning och vid behov manuell bekämpning av contortatall i skyddade skogsområden i utsatta lägen är viktiga delar. Alla främmande trädslag bör ha genomgått en trovärdig vetenskaplig miljöanalys innan de används i skogsbruket.

Blandskogar

Som kontrast till contortaplantager är blandskogar ett inslag vi gärna skulle se mer av i Sverige. I början av 2013 presenterades en studie vid SLU och Fu-

Fel! Okänt namn på

ture Forests som visar att blandskogar i jämförelse med monokulturer ger positiva effekter för flera olika ekosystemtjänster. De sex olika ekosystemtjänster som studerades (trädtillväxt, kolinlagring, bärproduktion, föda för vilt, förekomst av död ved och biologisk mångfald i markvegetationen) visade sig samtliga vara positivt relaterade till antalet trädarter. Därtill innebär blandskogar minskad sårbarhet inför kommande klimatförändringar jämfört med monokulturer.

Svenskt skogsbruk bygger dock i dagsläget till stor del på monokulturer. Enligt Riksskogstaxeringens data för 2011 är endast cirka 7,5 procent av den produktiva skogsmarken i Sverige blandskog. Hur stort genomslag de nya rönen får i skogsbruket återstår att se, men en problematik i sammanhanget är att den enskilde skogsägaren inte nödvändigtvis har några incitament att ta hänsyn till ekosystemtjänster som inte direkt påverkar skogsbrukets lönsamhet. Då just slutsatsen att blandskogar är mer produktiva ifrågasatts av andra skogsforskare går det inte att utgå från att skogsbruket automatiskt kommer att ställa om från monokulturer till blandskogar där förutsättningarna finns för detta.

Enligt skogsvårdslagen 6 § ska vid anläggning av ny skog de föryngringsåtgärder vidtas som kan behövas för att trygga återväxten av en skog av tillfredsställande täthet och beskaffenhet i övrigt. Denna ”beskaffenhet i övrigt” har hittills inte setts som något hinder mot att vid avverkning ersätta blandskogar med rena barrträdsplanteringar. Det finns heller inga regler om att gynna lövblandning vid gallring och röjning, även om många skogsägare gör det i viss utsträckning ändå. Här behövs regler för att säkra en större mångfald av trädarter där ståndorten så medger.

Skogens sociala värden

En positiv sak som förtjänar att framhållas med Miljömålsberedningens betänkande är att man lyfter fram skogens sociala värden, det vill säga den glädje människor har av skogen direkt i form av rekreation, friluftsliv m.m. Beredningens förslag att Skogsstyrelsen ska kunna ta fram föreskrifter för att värna skogens sociala värden och att Boverket bör ge vägledning till kommunernas arbete med att beakta och utveckla sociala värden i tätortsnära natur är båda viktiga förslag som bör genomföras.

Då skogens sociala värden tidigare inte prioriterats saknas mycket av den kunskap som krävs för att på ett bra sätt kunna arbeta med dessa frågor. Till exempel saknas grundläggande inventeringar och statistik. Den bristen avhjälpas tyvärr inte av det mycket begränsade regeringsuppdrag Skogsstyrelsen fått om skogens sociala värden.

Skogsstyrelsen påbörjade 2007 en identifiering av skogar med höga sociala värden i samverkan med kommuner, länsstyrelser och andra aktörer. Efter invändningar från skogsnäringen avbröts dock inventeringen, trots att 84 procent av de kommuner som deltog i Skogsstyrelsens utvärdering svarat att de hade ett stort till medelstort behov av att veta vilka skogar som hade höga

Fel! Okänt namn på

sociala värden och därmed ansåg att Skogsstyrelsen borde fortsätta med inventeringen. För att kunna ta hänsyn till skogens sociala värden bör Skogsstyrelsen ges i uppdrag höja kunskapsläget om skogens sociala värden, vari inventeringar av skogar med höga sociala värden ingår som en naturlig del.

En viktig faktor för att värna skogens sociala värden är att skydda tätortsnära och bostadsnära skogar. Dessa skogar gör det lätt för människor att njuta av skogen för lek, motion, bärplockning och så vidare i vardagen. Om den fällt försvåras möjligheterna att vistas i skogen, inte minst för människor som inte har bil.

Naturvårdsverket konstaterar i den årliga uppföljningen av miljö kvalitetsmålen (2012) att hänsynen till natur- och kulturmiljö behöver bli bättre vid exploatering för bland annat bebyggelse och infrastruktur. Myndigheten identifierar en utvecklingspotential i länsstyrelsernas tillsyns- och vägledningsroll, i kommunernas kompetens kring miljö och hälsa i fysisk planering samt i de regionala planeringsunderlagen. Klimatskäl talar för förtätade städer, men oförsiktig förtätning riskerar att gå ut över tillgången till grönområden. Miljöpartiet föreslår därför att Boverket får i uppdrag att ta fram ett miljömålsanknutet kunskapsutvecklingsprogram för fysisk planering, som beaktar såväl klimat som andra miljömål.

I Sveriges friluftspolitik är tillgång till skogen en viktig del. I den friluftspolitiska propositionen (2009/10:238) "Framtidens friluftsliv" som antogs 2010 finns målsättningar om bland annat tillgång till natur för friluftsliv, attraktiv tätortsnära natur och ett rikt friluftsliv i skolan. Dock avsattes inga särskilda medel för att förverkliga detta. För att råda bot på detta föreslår vi en särskild satsning på tätorts- och bostadsnära satsningar inom ramen för Lona-bidraget (lokal naturvårdssatsning). Då Miljöpartiet i vår skuggbudget tillför drygt 1,5 miljarder kronor de kommande fyra åren till anslaget Åtgärder för värdefull natur, där Lona-bidraget ingår, behöver satsningen inte gå ut över åtgärder för biologisk mångfald – tvärtom finns goda möjligheter att satsa på både och.

Stockholm den 3 oktober 2013

Helena Leander (MP)

Kew Nordqvist (MP)

Annika Lillemets (MP)

Valter Mutt (MP)

Mats Pertoft (MP)

Stina Bergström (MP)

Bodil Ceballos (MP)

Jonas Eriksson (MP)